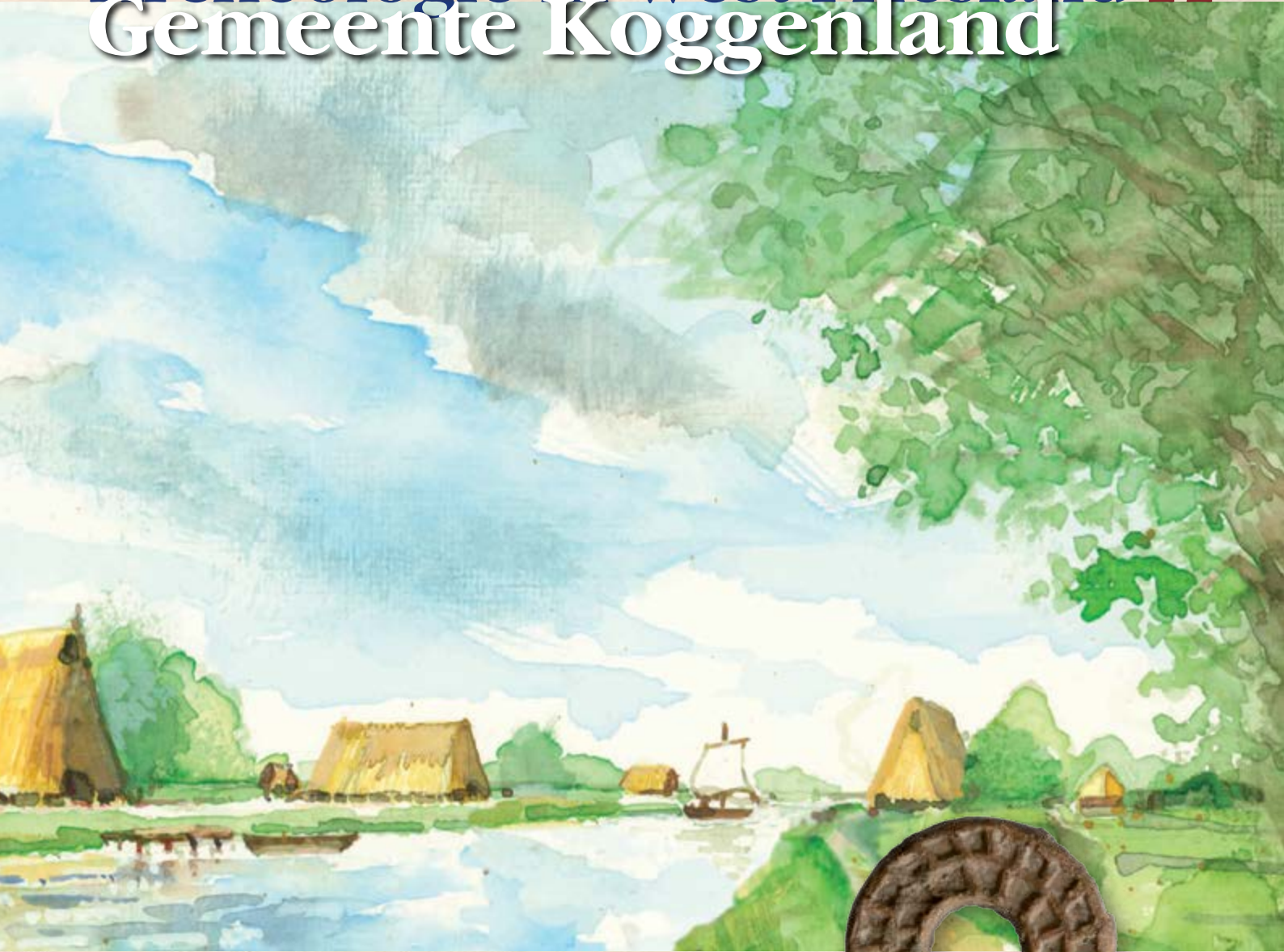

Archeologie in West-Friesland 11 Gemeente Koggenland

Kolonisten in de
Westfrieze wildernis

Over de eerste generaties middeleeuwse bewoners van oostelijk West-Friesland is heel weinig bekend. Op dit moment bestaan er meer vragen dan antwoorden. Waar kwamen zij vandaan? Wanneer werd het gebied ontgonnen en bewoond? Hoe snel verliep dit proces? Waar bouwden zij hun kerken? In wat voor huizen woonden zij en welke spullen gebruikten zij? Hoeveel mensen woonden er in de Middeleeuwen?

Vanaf 2010 voert Archeologie West-Friesland met vaste teams onderzoek uit door geheel oostelijk West-Friesland. Door een uniforme aanpak, detailkennis van het vondstmateriaal en een overkoepelende vraagstelling kan steeds beter inzicht worden verkregen in de processen die zich in het gebied in de periode 1100-1300 afspeelden, de eerste ontwikkelingsfase van het huidige West-Friesland. Een aantal recente archeologische onderzoeken in Ursem, Spanbroek, Wognum, Oosterleek en Enkhuizen-Westeinde en Enkhuizen-Breedstraat heeft nieuw licht geworpen op deze 'duistere periode'.

Veen en ontginning

In de loop van de Midden-Bronstijd vernatten grote delen van West-Friesland door een stijgende grondwaterspiegel. Hierdoor nam de veengroei toe. Aan het einde van de Late Bronstijd, ongeveer 2800 jaar geleden, neemt deze vernatting nog extra toe door een klimaatverslechtering. Het werd in deze periode te nat om in oostelijk West-Friesland te blijven wonen. De laatste bewoners trokken naar hogere delen op de strandwallen langs de kust en hoge bulten als Wieringen en Texel. Het

veen bleef gestaag verder groeien. In de Vroege Middeleeuwen waren grote delen van West-Friesland nog altijd onbewoond en bedekt met een dik veenpakket.

Uit de Karolingische periode (750-900 n. Chr.) zijn nederzettingen opgegraven in Medemblik, Vronen en op Texel. Uit deze periode stammen eveneens de oudste historische aanwijzingen voor veenontginningen in het gebied. Bij ontginning wordt de natuurlijke wildernis in cultuur gebracht zodat landbouw en veeteelt plaats kan vinden. In een aantal oorkondes uit de 9de eeuw worden enkele plaatsnamen genoemd die eindigen op -more, zoals Texalmora, Nordmora en Ostmora. Men gaat er vanuit dat de naamsuitgang -more of -mora verwijst naar veenontginningen. De genoemde plaatsen lagen waarschijnlijk in de buurt van het huidige Texel. Op basis van plaatsnaamonderzoek krijgen ook enkele plaatsen binnen West-Friesland een oorsprong van vóór 1000 na Chr. toebedeeld. Dit zijn onder andere Schagen, Keinse, (Opper)Does en Medemblik. Ook de namen met '-hem' als Ursem, Wognum, Hem en Etersheim zijn -heem namen en kunnen op basis daarvan mogelijk al vóór het jaar 1000 worden gedateerd.

Voor een aantal plaatsen lijkt er een discrepantie te bestaan tussen de historische-, toponymische en archeologische bronnen. Bijvoorbeeld Wognum en Ursem worden genoemd in de Kerkenlijst van de abdij van Echternach in het huidige Luxemburg. Deze lijst wordt tussen 993 en 1049 gedateerd. Dat betekent dat deze plaatsen in deze periode moeten hebben bestaan. Archeologisch zijn in beide plaatsen echter nog geen resten uit de 11de eeuw aangetoond. De recent onderzochte vindplaatsen dateren uit de 12de en 13de eeuw.

De kerken van Wognum, Schermer, Mijzen en Ursem zijn gesticht vanuit Heiloo. Mogelijk is dat een aanwijzing dat de ontginners van die gebieden uit die regio afkomstig waren.

Men gaat er vanuit dat de vroege ontginningen in deze omgeving niet van bovenaf werden opgelegd, maar werden ondernomen door een groep mensen die vrij werd gelaten in hun aanpak. Pas later werd het ontginningsproces hier door grafelijke inmenging vanuit Holland strakker gereguleerd.

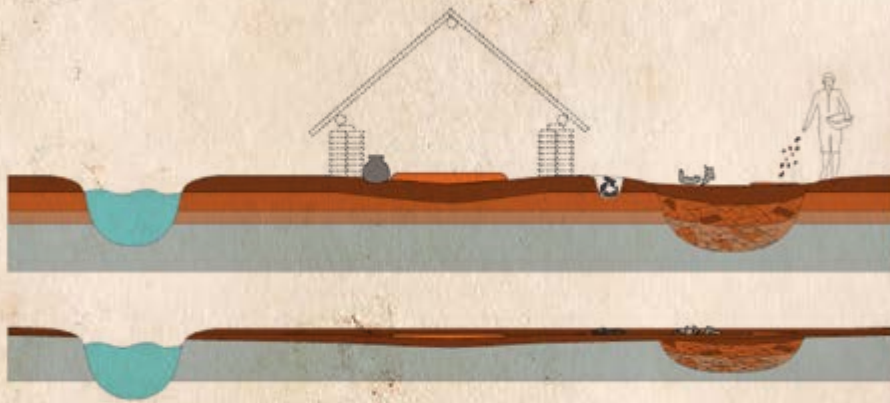
Een verbeterde natuurlijke afwatering leidde in de loop van de Middeleeuwen tot een toename van de toegankelijkheid van het veengebied. Hierdoor kon de voormalige wildernis beter worden betreden en ontgonnen. Dit gebeurde door het uitdiepen van bestaande veenstroompjes en het graven van sloten. Zo liep het overtollig water weg en werd het land voor akkerbouw geschikt gemaakt. Door het graven van evenwijdige sloten ontstond

Oostelijk West-Friesland rond 1100. De handelsplaats Medemblik is de vroegst bewoonde locatie. Aan de noord- en westzijde van het veenkussen is het gebied al bewoonbaar gemaakt. De kerken van Ursem en Wognum zijn gebouwd, verder is het wildernis. Locaties opgravingen: 1. Ursem, De Tuinen, 2. Spanbroekerweg 120, 3. Wognum, Kerkstraat 11, 4. Oosterleek, 5. Enkhuizen, Westeinde 107.

West-Friesland rond 800, een zompig veengebied.

1. (boven) Door het graven van sloten en greppels werd het veen ontwaterd. Mogelijk waren de huizen ondiep gefundeerd. 2. (onder) Na het vertrek van de bewoners klonk het veen verder in en bleef weinig anders over dan de baardplaats en afval rond de boerderij.

een landschap met langwerpige parallelle percelen. Om een goede afwatering te bevorderen, werden de sloten altijd loodrecht op de hoogtelijnen gegraven. Per afgebakend blok werd een deel van het veenlandschap onder handen genomen. Aan de achterzijde werd een brede sloot – een zogenaamde wijzend – gegraven of een kade of kleine dijk aangelegd om het overtollige water van het hoger liggend veenkussen af te wateren of te keren, een zogenaamde 'keern'.

Waarschijnlijk lagen de nederzettingen van de vroege kolonisten niet langs een lint, maar was eerder sprake van los gegroepeerde huisplaatsen. In de 12de en 13de eeuw ging men dichter op de koppen of uiteinden van de ontginning wonen, waardoor een lint van bewoning ontstond.

Houten boerderijen op lage terpjes

Over de constructiewijze van de huizen uit deze periode is binnen onze regio weinig bekend. De keuze aan bouwmaterialen was vrij beperkt; hout, riet, zoden en leem, allemaal zeer vergankelijk materiaal. Tufsteen of baksteen was duur

en nauwelijks voor handen. Het gewone volk woonde in eenvoudige houten woonstalboerderijen waarbij vee en mens onder één dak sliepen. Het huis werd vervaardigd rondom een houten gebint. Dit gebint was opgebouwd uit paren van houten staanders, waarop een groot deel van het gewicht van het dak rustte. De rest van de last werd door de wanden gedragen. Afhankelijk van de ondergrond werden de staanders ingegraven of rustten ze op houten poeren of sloffen. Een slof is een soort plateau van gekruiste houten plankjes waarop een paal werd gezet. In tegenstelling tot poeren waren de sloffen een stuk breder dan de paal die erop stond. Door dit brede draagvlak zakte de paal minder snel weg in de drassige bodem. Dergelijke methodes werden voornamelijk gebruikt op een zachte ondergrond zoals veen of hele slappe klei. Door het vergankelijke bouw materiaal, zijn dergelijke huisplaatsen nauwelijks terug te vinden. In Ursem-De Tuinen werd in 2012 een vermoedelijke huisplaats onderzocht. Deze kon aanvankelijk op basis van de verspreiding van aardewerkscherven worden aangewezen.

Het gebied rond Ursem in 1607. De huisterpjes zijn verlaten, de bewoning ligt aan de dijken en langs de Wijzend-sloot. De Beemster (rechts), de Schermer (links) en de Heerbugowaard (De Waert) zijn nog niet ingepolderd. Kaart door Pieter Cornelisz Cort, 1607

Helaas ontbraken paalsporen waardoor een duidelijke plattegrond niet kon worden gereconstrueerd. De scherven lagen in een grotendeels geoxideerde en veraaarde veenlaag. Mogelijk stonden de palen op sloffen of houten poeren en verdwenen deze organische resten samen met het veen. Het perceel waarop het onderzoek plaatsvond werd voorheen Hooge Werffe genoemd, een duidelijke verwijzing naar een terp.

Op twee andere locaties kon wel een deel van een plattegrond worden gereconstrueerd. In Wognum aan de Kerkstraat 11 konden in 2012 segmenten van twee kleine terpen uit de 12de eeuw worden onderzocht. Op een van deze terpen stond een huis met de lange zijde aan de straat. Van het gebouw kon alleen een klein stuk van de korte zijde worden blootgelegd. Deze bestond uit een rij paalkuilen die een totale breedte van ongeveer zes meter kende. De lengte kon niet worden achterhaald, maar had in analogie met andere vindplaatsen buiten de regio, waarschijnlijk een lengte tussen de 17 en 25 meter. Op een hoger niveau in de opgraving werd op de locatie van de plattegrond een zone met een hoge concentratie huttenleem, klei en houtskool gevonden. De onderzoekers gaan ervan uit dat dit de verspitte resten zijn van de oorspronkelijke leemvloer. De grote hoeveelheid huttenleem geeft aan dat met leem aangesmeerde wanden van vlechtwerk aanwezig waren.

De tweede locatie waar een stuk van de plattegrond van een boerderij kon worden onderzocht lag in Spanbroek aan de Spanbroekerweg 120. Hier werden tijdens een noodonderzoek meerdere grote paalsporen blootgelegd. Deze waren ingegraven in een terp uit vermoedelijk de 13de eeuw. De rijen staanders liepen ietwat rond waardoor een rechthoekige huisplattegrond met afgeronde hoeken ontstond. De plattegrond is niet geheel duidelijk maar de afstand tussen de stijlen bedroeg zes tot zeven meter. De lengte van de boerderij is onbekend. De ingang lag mogelijk aan de korte zijde. Een opvallende overeenkomst met het onderzoek in Wognum is de ligging van de boerderij met de lange zijde parallel aan de straat. Gezien de lange strokenverkaveling uit deze periode is dit opmerkelijk omdat de archeologen juist de korte zijde naar de straat toe verwachtten.

Een andere opvallende gelijkenis tussen de bewoning in Spanbroek en Wognum was het opwerpen van een terp-podium voordat de eerste bewoning plaatsvond. In beide gevallen zijn wel oudere sporen

De opgraving Ursem de Tuinen in 2012.

onder de terphoging aanwezig, maar deze konden niet in verband worden gebracht met bewoning, maar wel aan de middeleeuwse verkaveling of kuilen gegraven voor de verbetering van het akkerland. Deze sporen zijn dus ontstaan in een periode dat men het land alleen gebruikte voor agrarische doeleinden. De ontginners moeten elders hebben gewoond. Vermoedelijk had men in de periode 1100-1300 al regelmatig last van het grond- en regenwater waardoor nieuwe huizen al direct op een verhoging werden aangelegd. Bij een dijkdoorbraak of een overschot aan binnenwater door veel regenval, kon een lage terp al het verschil maken tussen natte of droge voeten. In zowel Wognum als Spanbroek had de oudste terp een dikte van rond 0,7 m. In beide gevallen werd de ophoging niet in één keer uitgevoerd maar in enkele fases. Dat het opwerpen van een podium gebruikelijk was in deze periode, bleek

Scherven van ronde zwarte kookpotten, zogenaamde 'kogelpotten'.

ook gedurende onderzoek in 2013 aan Westeinde 107 in Enkhuizen. Hier bleek in de tweede helft van de 12de eeuw een kleine terp te zijn aangelegd. Opvallend was dat deze huisplaats, in tegenstelling tot Spanbroek en Wognum, niet direct langs het bekende bewoningslint lag, maar op ca. 60 m ten zuiden daarvan. Hoewel er binnen het onderzochte areaal geen duidelijk resten van een gebouw werden gevonden, gaan we door de hoeveelheid keramiek rondom de terp er wel vanuit dat in de directe nabijheid een huis moet hebben gestaan. Van de terp zelf werd maar een klein deel aangesneden. Vermoedelijk lag het huis meer naar het oosten, onder de huidige kantoorunits die daar nog aanwezig zijn. Mogelijk schoof in de 13de eeuw de bewoning dicht op het bewoningslint en nam men de oude woongrond in gebruik als landbouwgrond.

Haardplaatsen in de boerderij

Op een aantal locaties werden haarden of resten daarvan teruggevonden. In Spanbroek lag binnen de vermoedelijke huisplattegrond een ronde kuil van 0,6 m gevuld met oranje uitgedroogde as. Aan het Westeinde 107 werd geen haard ge-

Aan de Kalksteiger hoek Breedstraat in Enkhuizen kwamen grote oranje vlekken van een haardplaats tevoorschijn. Deze behoorde bij een huis dat rond 1200 op de Westfriesse Omringdijk stond.

vonden maar langs een groot deel van de rand van de terp lagen diverse dumps met as uit de haard. In Ursem kwam een grote concentratie oranje en gele as tevoorschijn. De plek had een afmeting van 4,2 bij 2,5 m, de dikte bedroeg 10 cm. Mogelijk ging het ook hier om een asdump of een verstoorde haard.

In 2010 werden in hartje Enkhuizen aan de Kalksteiger hoek Breedstraat en in 2012 in Oosterleek bij de oprit naar de Zuiderdijk, goed geconserveerde haardkuilen uit periode 1175-1300 ontdekt. De vormen van de haardplaatsen waren overwegend rond waarbij de diameter varieerde tussen de 0,5 en 1,7 m. Het merendeel van de haarden bezat een diameter tussen de 0,5 en 1 m. De kuilen waren in vloerlagen van geelbruine leem ingegraven en hadden een diepte van ca. 0,2 m.

De opgraving Spanbroekerweg 120 in 2013. In de doorsnede zijn dunne gestapelde laagjes te zien. Dit zijn de ophogingslagen van de terp waarop een boerderij stond uit de periode 1200-1300.

De opgraving Enkhuizen, Westeinde 107 in 2013. In de doorsnede zijn donkere en lichte lagen te zien. De donkere laag is een overblijfsel van het natuurlijk veen, de lichtere laag de terp van de boerderij, rond 1150-1200.

Aan de Kerkstraat in Wognum werd een ingegraven wijnton van rond 1250 gevonden. Het was de onderkant van een middeleeuwse waterput.

Detail van de ton in het kleiige profiel.

In de meeste gevallen waren de vloerlagen langs de rand van de haard door de hoge temperatuur oranje uitgeslagen. De haarden bleken opvallend plaatsvast. Bij beide vindplaatsen werden de vloeren ettelijke malen vernieuwd waarbij de nieuwe haard op vrijwel dezelfde plek kwam te liggen. In Oosterleek konden er zelfs vijf opeenvolgende haardplaatsen worden onderscheiden.

Waterputten

Net als bij het bouwen van huizen had de middeleeuwse Westfries een groot aantal keuzemogelijkheden bij het slaan van een waterput. In Wognum werd een 13de-eeuwse waterput gevonden. De put had een diepte van 2,4 m en was in de terp ingegraven. De bovenzijde van de taps toelopende schacht was aangesmeerd met klei om zo een rechte cilindrische

put met stevige wanden te krijgen. Onder in de kuil van de put was een eiken ton geplaatst van 80 cm hoog en 60 cm doorsnee. Op de duigen van de ton bevonden zich ingekerfde merktekens die wellicht afkomstig waren van de kuiper of van de handelaar. In dat laatste geval kan het merkteken een verwijzing zijn naar de drank die oorspronkelijk in de ton werd opgeslagen. De ouderdom van de ton kon niet worden bepaald.

Bij diverse onderzoeken kwamen diepe cilindervormige kuilen, de overblijfselen van waterputten te voorschijn. Helaas ontbraken vaak duidelijke indicatoren zoals tonnen of aangesmeerde wanden. In meerdere gevallen bleken de tonnen weer uitgegraven bij het in onbruik raken van de waterput. Zo werd in 2011 in Bovenkarspel aan de Hoofdstraat bij Het Postkantoor een middeleeuwse waterput

gevonden waarbij alleen nog maar de hoepels -die oorspronkelijk om de duigen heen zaten- aanwezig waren. De ton zelf was verdwenen. In Spanbroek gebruikte men bij een van de waterputten een andere methode. Hier werden onder in een ruim 2 m diepe kuil, gestoken plaggen van veen en klei in een cirkel neergelegd. Deze staken scherp af tegen het lichtgrijze zand. Hier bovenop werden meerdere lagen gelegd waardoor een cilinder van gestapelde plaggen ontstond. Op deze wijze kalfde de wand van de put niet af. Om te zorgen dat de put niet verstopt raakte met opgeweld zand van de bodem, werd onderop de put vijf eiken planken gelegd.

Schaarse scherven

De opgravingen geven af en toe letterlijk een kijkje in de keuken. Tijdens de opgravingen werden vooral scherven van

Aan de Spanbroekerweg 120 werd een waterput gemaakt van plaggen uit de periode 1200- 1300 gevonden. De zwarte plaggen staken helder af tegen het witte zand.

In het vlak van de opgraving in Ursem werden veel middeleeuwse scherven van kookpotten gevonden.

De scherven van de potten worden gepuzzeld totdat weer hele potten ontstaan.

In 2012 werd in Grootebroek deze zwartgrijze kookpot met bezemstreek-versiering gevonden. Datering: 1275-1325.

kookpotten gevonden. De gemiddelde Westfries in de 12de en 13de eeuw bezat voornamelijk grauw, grijsgekleurd handgevormd aardewerk, de zogenaamde 'kogelpot'. Hierin werd op het haardvuur de dagelijkse kost gekookt.

De potten werden in het gebied zelf vervaardigd. Sommige potten zijn spaarszaam versierd. De meest voorkomende versieringen zijn zogenaamde kamstreken of bezemstreken, vingervegen of een combinatie van technieken. Het merendeel van de aangetroffen potten was echter onversierd. Het is niet duidelijk of er een verband bestaat tussen het soort versiering en de functie van de pot. Mogelijk werden sommige versieringen aangebracht om de grip op de pot te verbeteren. Van het kogelpotaardewerk werden behalve kookpotten ook bakpannen en zelfs kannen opgegraven. Bij deze laatste categorie ging het in enkele gevallen om vormen die waren gebaseerd op kwalitatief veel betere exemplaren uit het Duitse Rijnland en de bovenstroom van de Maas. Deze potten kwamen via de handel naar onze regio toe. Uit het Rijn- en Maasland zijn voornamelijk kannen afkomstig die werden gebruikt voor het bewaren en schenken van water, sap, melk en bier.

Spinloden van het Ursem-type gevonden in Ursem-De Tuinen, Wognum Kerkstraat, Enkhuizen kalksteiger en de Oostwouderdorpsstraat 69. De spinloden zijn tussen de 2,5 en 3 cm doorsnede en hebben een kenmerkende reliëfversiering met kruisjes of blokjes.

Behalve aardewerk bezat de Westfriese middeleeuwer veel objecten van meer vergankelijk materiaal als hout, leer, bot en textiel. Te denken valt aan huishoudelijke voorwerpen als borstels, schalen, borden en lepels of zaken die samenhangen met de garderobe zoals schoenen of kleding. Maar ook gereedschappen als scheppen, rieken en hamers waren van hout en zullen in de boerengemeenschappen zeker aanwezig zijn geweest. Uit latere periodes worden houten objecten incidenteel teruggevonden maar voor de middeleeuwse vindplaatsen zijn ze zeldzaam. Veel met name houten objecten zullen in de haard zijn beland wanneer ze niet meer goed genoeg werden geacht om te gebruiken. In een aantal gevallen werden half verbrande houten borden teruggevonden. Mogelijk lagen deze aan de rand van de haard waardoor ze niet compleet opbrandden.

Objecten van metaal uit de bodem van arme boerhuizen zijn eveneens zeldzaam. Zo worden op bijna elke middeleeuwse vindplaats kleine platte schijven van lood teruggevonden. Deze schijfjes hebben een diameter van circa 3 cm met in het midden een gaatje. Soms zijn ze versierd. Deze schijven worden in verband gebracht met wolproductie. Tot de Volle Middeleeuwen werd het spinnen van wol niet met een spinnenwiel maar met een spintol gedaan. De tol bestond uit een dunne stok van 20 - 25 cm. Aan de stok hing een draad waaraan de wolvezels werden toegevoegd. Door de spintol te laten draaien werden de wolvezels in elkaar gedraaid en ontstond een sterke draad, het garen. Aan de onderzijde van de stok hing een verzwareing van lood, het spinlood.

Nieuwe vragen

In de 380 km² van oostelijk West-Friesland zijn in totaal nu ongeveer 15 huisterpjes onderzocht. Deze dateren elk uit de periode tussen 1100 en 1300. De vraag wanneer welke gebieden zijn ontgonnen en gekoloniseerd, kan met de huidige stand van onderzoek nog niet worden beantwoord. De theorie dat het westen vanuit het Kennemerland, het noorden van

Een boerin spinnt op traditionele wijze met de spintol. Deze tol werd verzwaard met een aardewerken of loden gewicht, zoals gevonden in de opgravingen.

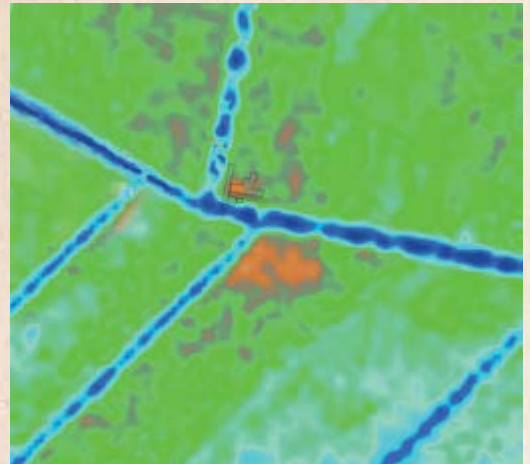
uit Medemblik en het westen en zuiden vanuit zee werden bevolkt en ontgonnen, kan nog niet worden bewezen. Veel vroegere woonplaatsen zullen ook door de zee zijn verzwolgen. Wel is al een aantal eerste constateringen te maken. Het is opvallend dat op vrijwel alle onderzochte middeleeuwse vindplaatsen resten uit de 14de of 15de eeuw ontbraken. Bij Ursem en Westeinde is het mogelijk dat de bewoning zich in de latere fases verplaatste naar de hogere delen dichterbij de (binnen)dijk. Maar bij andere opgravingen die nagenoeg langs het bewoningslint plaatsvonden, bleek ook voornamelijk 12de- en 13de-eeuws materiaal aanwezig.

Het lijkt er op dat veel locaties die werden bewoond in deze vroege fase, op een later tijdstip werden verlaten. Of dit verschijnsel samenhangt met een algemene regionale demografische neergang in de Late Middeleeuwen is een van de vragen die de onderzoekers momenteel bezighoudt. Tijdens een onderzoek aan de Schaperstraat in Grootebroek werd

Bij Obdam werden rond 1970 ronde 'daliegaten' vanuit de lucht gezien. Deze kuilen werden gegraven om klei in de bovengrond te brengen. Hierdoor werd de veengrond beter geschikt voor akkerbouw.

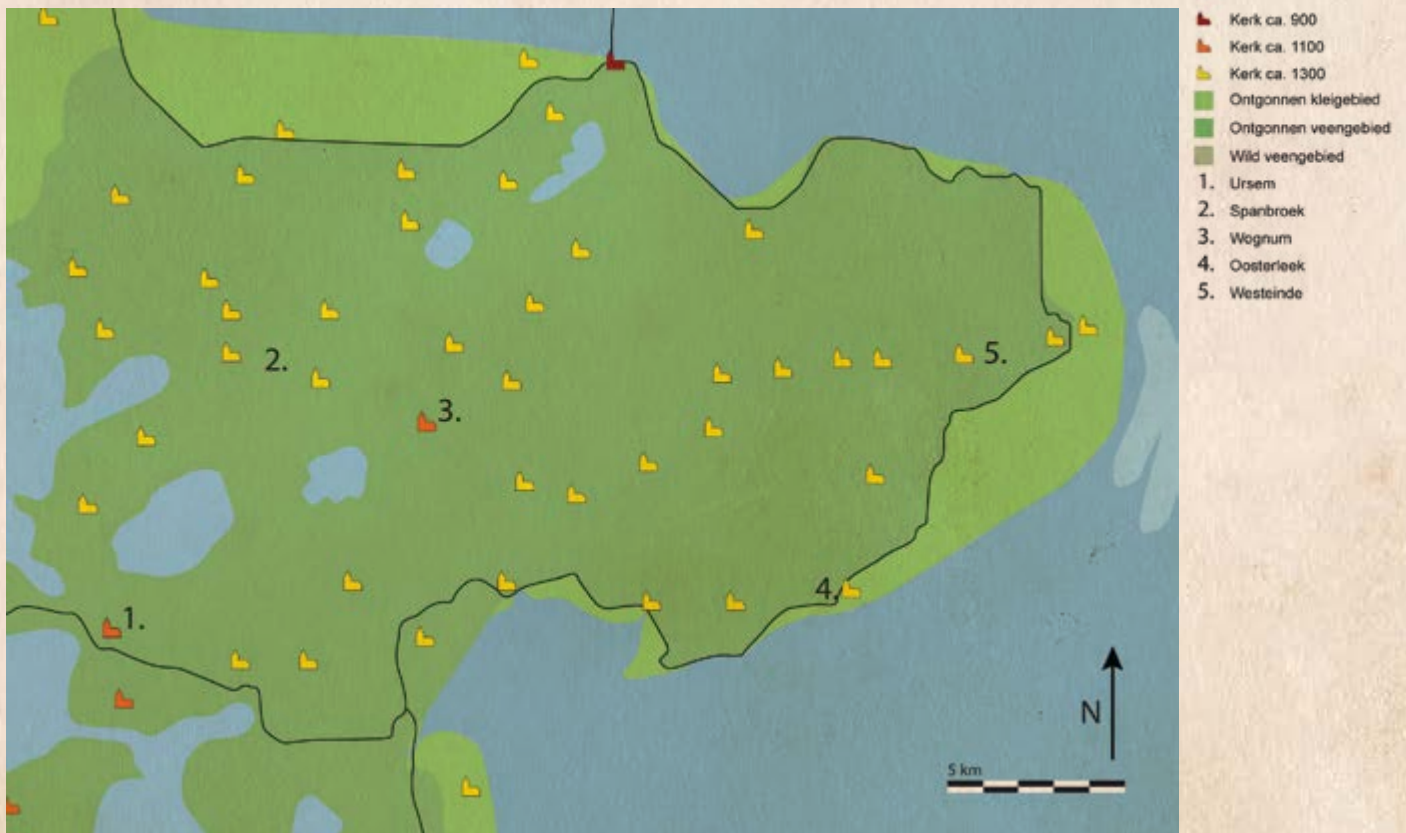
Op de hoogtekaart van Ursem de Tuinen, is de terp als een rode plek in het landschap te zien. De hoogteverschillen zijn minimaal. De sloten (blauw) zijn modern en doorsnijden de terp.

een vondstcomplex gevonden dat de uitzondering op de regel vormde. Uit ophogingslagen kwamen meer dan 400 aardwerkscherven uit de periode 1375 – 1425 tevoorschijn. Waarom hier juist wel resten uit deze periode tevoorschijn kwamen en elders niet, is onduidelijk. Onduidelijkheden en vraagtekens blijven bestaan. Zo is er binnen de regio nog

nooit een complete huisplattegrond uit de Late Middeleeuwen blootgelegd. Hierdoor kan er nog weinig gezegd worden over afmetingen van huizen en de indeling in een woon- en een staldeel. Het systematische archeologische onderzoek naar de ontginning en kolonisatie van West-Friesland staat nog in de kinderschoenen. Over enige tijd, na het bestu-

deren van meer nederzettingen van de eerste middeleeuwse Westfriezen, kan hopelijk meer inzicht worden gegeven in de kolonisatie in dit woeste en ledige gebied.

Van alle onderzoeken zijn inmiddels rapportages verschenen. Deze zijn te vinden op onze website.

Oostelijk West-Friesland rond 1300. Het bele gebied is ontgonnen. De bewoning en de kerken bevinden zich langs de linten. De Omringdijk is voltooid maar zal in deze en volgende periodes nog vaak naar binnen worden verlegd. Het cultuurlandschap uit deze tijd zou tot 1900 nagenoeg ongewijzigd blijven.

Colofon

© Archeologie West-Friesland, Hoorn, 2014

Deze folder is een uitgave van Archeologie West-Friesland, het gemeentelijk samenwerkingsverband van 1 Drechterland, 2 Enkhuizen, 3 Hoorn, 4 Koggenland, 5 Medemblik, 6 Opmeer en 7 Stede Broec.

★ De vijf onderzochte terpen

Tekst: Sander Gerritsen

Redactie: Michiel Bartels

Ontwerp en productie: Vind Magazine, Hoorn

Meer informatie?

Archeologie West-Friesland

Postbus 603, 1620 AR Hoorn, NL. 06304-68593

www.archeologiewestfriesland.nl

Afbeeldingen

Archeologie West-Friesland, m.u.v.:

W.H. Metz: 7-1, Bas van Geel: 2-2, Westfries

Museum: 3-2, Wikipedia Commons: 6-2

M. Valkhoff, BOOR: 1-1.

ISSN 2212-4365 (print)

ISSN 2212-4373 (web)

Artist impression van houten boerderijen met rieten daken langs de Wijzend in het West-Friesland van 1200.

Gemeente
Drechterland

